

Filozofija odgoja Johna Locke-a

Drempetić, Tea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:057511>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**TEA DREMPETIĆ
ZAVRŠNI RAD**

FILOZOFIJA ODGOJA JOHNA LOCKE-A

Zagreb, listopad 2017.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)**

PREDMET: Filozofija odgoja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Tea Drempetić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Filozofija odgoja Johna Locke-a

MENTOR: dr.sc.Tomislav Krznar

Zagreb, listopad 2017.

SADRŽAJ:

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
UVOD	5
1. ŽIVOT I IDEJE	7
1.1. TKO JE BIO JOHN LOCKE?	7
1.2. IDEJE LOCKEOVIH DJELA.....	9
2. VRSTE ODGOJA PREMA JOHNU LOCKEU	11
2.1. TJELESNI ODGOJ	11
2.2. MORALNI ODGOJ	12
2.3. INTELEKTUALNI ODGOJ	13
3. LOCKEOVO RAZUMIJEVANJE ODGOJA.....	15
3.1. ODGOVORNOST RODITELJA	15
3.2. ULOGA PRAVILA I KAŽNJAVANJA.....	16
3.3. KOMUNIKACIJA IZMEĐU DJETETA I RODITELJA.....	17
3.4. TEŽNJA PREMA OSAMOSTALJENJU.....	18
4. UTJECAJ LOCKEA NA SUVREMENE METODE ODGOJA.....	20
ZAKLJUČAK.....	22
LITERATURA	24

SAŽETAK

John Locke ostavio je svoj trag u povijesti kao predstavnik empirizma, a pri tome je njegovo osnovno stajalište bilo da se ljudsko znanje temelji na iskustvu. Tvrdio je kako je jedini izvor ljudske spoznaje unutarnje i vanjsko iskustvo, te je odbacivao mogućnost urođenih ideja. Osim svojih stajališta u empirizmu, Locke je ostavio značajan trag u osnovnim metodama odgoja. Smatrao je da za kvalitetan odgoj djeteta treba odgajati na tjelesnoj, moralnoj i intelektualnoj razini te da u odgoju osnovnu ulogu imaju roditelji, a naročito je podržavao strogost i nepopustljivost pred dječjim željama.

KLJUČNE RIJEČI: empirizam, odgoj, roditelji, metode odgoja.

SUMMARY

John Locke has left its mark in history as the representative of empiricism and his basic view was that, the knowledge is based on experience. He claimed that the mind is nothing but subject to acquire knowledge. Except his positions in empiricism, Locke has left a significant mark in the basic methods of education. He believed that a quality education for children should be raised in the physical, moral and intellectual level and that the main role in the education of parents, especially for supporting the rigor and toughness before children's wishes.

KEYWORDS: empiricism, education, parents, methods of education.

UVOD

Ovaj će rad ukratko opisati život i djelovanje Johna Lockeja, a većim se dijelom osvrće na Lockeove ideje odnosno smjernice odgoja, te njegov utjecaj na suvremene metode odgoja. Odlučila sam pisati baš o Johnu Lockeju iz razloga što se u svakom aspektu slažem s njegovim smjericama i metodama odgoja. Isto kao i Locke, smatram da najveću odgovornost za odgoj djece imaju roditelji, a zatim odgajatelji i učitelji. Djecu je potrebno učiti već od najranije dobi, kako bi kasnije kad odrastu bili sposobni sami donositi zaključke i procijeniti što je dobro, a što nije.

Locke smatra da je čovjek inteligentno, misaono i svjesno biće koje ima mogućnost nadilaženja samog sebe te je usmjeren činiti dobro svim ljudima i upravo zbog toga je stanje jednakosti svih ljudi za njega prirodno stanje. Poznat je kao predstavnik empirizma i jedan je od njegovih začetnika. Prvenstveno smatra da su strogost i nepopustljivost osnovna obilježja dobrog odgoja, te da će takvim odgojem dijete odrasti u moralnu i intelektualnu osobu koja poštuje sebe i ljude oko sebe. Locke kao filozof, pedagog, ali i liječnik razmišlja o odgoju djece od najranije dobi pa sve do dobi kada djeca odrastu i postanu zrele osobe. Kao što sam već navela, smatra da roditelji snose svu odgovornost za odgoj djece i zbog toga oni moraju snositi krivnju za posljedice lošeg odgoja.

Cilj ovog rada jest čitatelja upoznati s likom Johna Lockeja, njegovim životom i djelovanjem, a zatim pokušati približiti čitatelja njegovim idejama i metodama odgoja o kojima je govorio.

Rad je podijeljen na četiri cjeline. Na početku rada nalazi se sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku te ključne riječi. Nakon sažetka slijedi uvodni dio u kojem se definiraju ciljevi te struktura rada. Potom slijedi podjela na cjeline. U prvoj cjelini ukratko je opisana biografija Johna Lockeja, od samog rođenja, obrazovanja pa do smrti. Ovdje su također ukratko opisana i razmišljanja i ideje iz njegovih najpoznatijih djela. Druga cjelina odnosi se na vrste odgoja koje Locke iznosi kao neophodna, a to su moralni, tjelesni i intelektualni odgoj. Svaki od tri navedena su zasebno opisana. Treća cjelina navodi osnovne Lockeove ideje u odgoju, a pri tome se misli na odgovornosti i ulogu roditelja u odgoju, značaj komunikacije roditelja s djetetom, želju djeteta za

osamostaljenjem, značaj obrazovanja u odgoju, itd. Posljednja, peta cjelina donosi usporedbu sa suvremenim metodama odgoja i Lockeova razmišljanja u njima.

Pri kraju rada je zaključak u kojem su izneseni autorovi stavovi i zaključci o temi, a na samom kraju je popis korištene literature.

1. ŽIVOT I IDEJE

1.1. Tko je bio John Locke?

John Locke je bio engleski filozof, pedagog i kritičar rođen 1632. godine u mjestu Wrington. Budući da je prilično rano ostao bez majke, živio je samo s ocem koji ga je odgajao u strogom puritanskom duhu. Školovan je u internatu gdje je morao učiti klasične jezike (latinski i grčki) za koje je smatrao da zauzimaju previše mjesta u školskom programu pa zbog toga djeca nemaju dovoljno vremena učiti i posvetiti se ostalim predmetima. O tom problemu je pisao u svojim „Mislama o odgoju“ koja je objavio 1692. godine.

Za vrijeme studija na Oxfordu, Locke je samovoljno čitao ono što ga je interesiralo te se tako upoznao s Descartesovim djelima što je uvelike pridonijelo razvoju njegovog mišljenja. Tadašnja skolastička filozofija nije ostavila nikakvog traga na njemu. Osim Descartesa, čitao je Bacona, Hobbesa i Gassendija, a proučavao je i prirodne znanosti (kemiju, fiziku i medicinu).

S obzirom da se bavio i medicinom, 1666. godine je postao savjetnik lorda Shaftesburyja, tadašnje vodeće političke ličnosti. „U lordovoj kući Locke je bio savjetnik, odgojitelj, liječnik i vrlo povjerljiva osoba.“ (Bošnjak, 1993.) Živeći tamo, imao je prilike razgovarati s mnogim poznatim učenjacima. Potaknut tim razgovorima, napisao je djelo „Essay concerning human understanding“, objavljeno 1690. godine. Zahvaljujući mnogobrojnim prijevodima tog djela, Locke je dobio mnoštvo pristalica i postao je veoma ugledan i cijenjen.

Iako je Locke smatran osnivačem spoznajne teorije, odnosno empirizma, on nije bio prvi koji se počeo baviti tim problemom. Prije njega o tome su govorili Heraklit, Parmenid, Demokrit, Platon, Aristotel, Bacon, Descartes i Hobbes. No, „Locke je ipak prvi filozof koji je jasno izdvojio spoznajnoteorijski problem kao poseban filozofski problem i tako ga izdvojenog učinio centralnim problemom svoga proučavanja.“ (Petrović, 1979) Zbog toga ipak možemo govoriti o njemu „kao o osnivaču spoznajne teorije i u tome je njegova velika zasluga za razvoj ljudske misli“. (Petrović, 1979)

Evo nekoliko činjenica o empirizmu. Sam pojam „empirizam“ dolazi od grčke riječi *ἐμπειρία* što znači iskustvo. Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, to je dakle, „filozofski smjer koji

temelji spoznajno teorijsko stajalište na iskustvu kao osnovnom izvoru spoznaje, što određuje njegove mogućnosti i granice. Antički filozofi, stoici i epikurejci, učili su da je izvor naše spoznaje iskustvo stečeno putem osjeta. Suprotstavljajući se filozofiji racionalizma empirizam je svoj procvat doživio u XVI. i XVII. st. u filozofiranju J. Locka, G. Berkeleya i D. Humea.“

Kako kaže Petrović (1979), 17. i 18. vijek su bili vjekovi najvećeg procvata engleske filozofije te je u to vrijeme Engleska bila jedan od glavnih centara i nosilaca razvoja europske filozofske misli. a dala je veći broj istaknutih filozofa nego bilo koja druga zemlja. Taj razvoj filozofije bio je povezan i s cjelokupnim razvojem Engleske u to doba te je imao „važnu ulogu u borbi između novog kapitalističkog društva i starog feudalnog sistema“. (Petrović, 1979) Nadalje Petrović (1979) navodi da su nova filozofija, nauke, književnost i umjetnost bili svojevrsna pobuna protiv vladajuće ideologije koja se s vremenom sve više produbljivala i proširivala, zahvaćajući sve više i više novih duhovnih područja. No, on navodi također, da se ta pobuna nije događala svuda istovremeno, nego se centar pobune prenosio iz jedne zemlje u drugu. Prednjačila je Italija, zatim Njemačka, Španjolska i Francuska, a na kraju su slijedile Engleska, Francuska i Holandija.

Prema Bošnjaku (1993), duh empirizma je bio zainteresiran za društvena i politička pitanja i mislilo se da se iz znanja može ići u sigurnije i bolje djelovanje. On navodi da je u engleskoj filozofiji raspravljanje o državi, pravu i politici bilo trajno otvoreno i da se težilo demokratskom načinu rješavanja problema. Empirizam je bio filozofski pravac koji se općenito bavio istraživanjima o čovjeku i onoga što je za čovjeka bitno.

Krenuvši s proučavanjem ljudskog razuma Locke se prvo osvrnuo na teorije urođenih ideja koje nikako nije podržavao. On je, naime, smatrao da „ljudi bez ikakvih urođenih ideja, upotrebom svojih prirodnih sposobnosti mogu doći do svega znanja koje imaju“. (Petrović, 1979) Budući da je bilo mnoštvo pristalica teorije urođenih ideja, Locke je odlučio detaljnije provjeriti argumente njihove teorije. jedan od zaključaka kojim je dokazao netočnost njihovih tvrdnji je sljedeći: „Istine kojih duh nije svjestan, koje on ne opaža, ne mogu se nalaziti u njemu. Ako bismo pretpostavili, da urođene ideje postoje u duhu najprije nesvjesno (neopaženo), a zatim ih u jednom trenutku duh opaža, onda bismo samim tim izbrisali razliku između urođenih i stečenih ideja, te morali priznati, da su sve ideje urođene ili da su sve stečene.“ (Petrović, 1979) Proučivši i ostale argumente pristalica teorije urođenih ideja, Locke je definitivno zaključio da su navedeni argumenti netočni i da ne postoji dokaz koji bi pokazao suprotno. Prema Petroviću (1979), Locke

je duboko vjerovao, da je naš razum, iako previše slab i ograničen da bi spoznao sve tajne svemira, potpuno dovoljan da bismo spoznali sve, što nam treba za sretan i moralan život.

Kao posljedicu svega navedenog Petrović (1979) navodi Lockeovu tvrdnju da je ljudska duša po prirodi „tabula rasa“, odnosno neispisani bijeli list papira, a to je ujedno i jedna od zaključnih misli Lockeovog djela „Ogled o ljudskom razumu“. Druga, već prije spomenuta, glavna misao je da sve naše ideje potječu iz iskustva odnosno da „nema ničega u intelektu, što prije nije bilo u osjetilu“. (Petrović, 1979) Ta misao je postojala već i prije kod drugih filozofa (Bacon i Hobbes), no Locke je prvi koji je detaljnije analizirao i opovrgnuo teoriju urođenih ideja te tako stvorio čvrste temelje za daljnji razvoj empirizma.

1.2. Ideje Lockeovih djela

U ovom odlomku osvrnut ću se na Lockeovo „Pismo o toleranciji“ koje je objavljeno davne 1689. godine te na drugo njegovo djelo „Ogled o ljudskom razumu“. Potaknut tadašnjim političkim pitanjima i razmiricama, Locke je odlučio podijeliti svoja razmišljanja s ostalim građanima, uvjeren kako je pronašao jedini način za rješavanje svih prepirki i sporova. Locke, naime, drži da je tolerancija suština i srž svega. „Tolerancija je bit prave crkve, [...] moraju biti točno određene granice između zadataka države i zadataka Crkve, pa među njima neće biti sporova.“ (Bošnjak, 1993)

On je također naglašavao kako je svaki čovjek jedinstveno biće i da se međusobno trebamo poštivati i prihvaćati jedni druge takve kakvi jesmo. Stoga nitko od nas nema pravo prisiljavati druge na nešto niti nametati svoje ideje. Bošnjak (1993) je to protumačio sljedećom rečenicom: „Nikakvim nasilje, zatvorom i progonima ne može se postići da čovjek promijeni svoje mišljenje o stvarima. Svaki čovjek može drugog upućivati na pravi put i ukazivati mu na istinu, no to nikad ne smije činiti nasiljem.“ Svatko od nas je sposoban donositi vlastite zaključke i imati svoje mišljenje. Nasiljem ili primjenom sile ne može se ništa postići, a nitko to ni nema pravo činiti.

Nadalje, Bošnjak (1993) konstatira da je „društvo organizirana cjelina u kojoj se ljudi međusobno pomažu,“ [...] no „mnogi hoće prisvojiti plodove tuđeg rada umjesto da sami za sebe rade.“ Roditelji bi stoga trebali učiti djecu da se u životu vode poštenjem i vjerom u sebe i svoje sposobnosti, a ne da se oslanjaju na druge i preuzimanju njihove zasluge. Sami smo odgovorni za

sebe i za svoj život, pa prema tome moramo i snositi posljedice za svoje postupke, bez obzira jesu li one dobre ili loše. Svako loše iskustvo bismo trebali shvatiti kao nešto novo što smo naučili i kao razlog da sljedeći put pokušamo učiniti drugačije i bolje.

U uvodnom dijelu „Ogleda o ljudskom razumu“ Locke objašnjava da je ideja „ono što u ljudskoj misaonoj djelatnosti označuje objekt razuma.“ (Bošnjak, 1993) Pokušavao je dokazati svoju teoriju da ni principi ni ideje ne mogu biti urođeni te da se iskustvo i razum moraju uvijek nadopunjavati. Bošnjak (1993) je ovako protumačio Lockeova razmišljanja:

„Svatko je svjestan da misli, i to čime se njegov duh bavi pri mišljenju jesu ideje. Dakle, ideja je predmet mišljenja. Te ideje nisu urođene već se zasnivaju na osjetima i refleksijama. Pri tom se polazi od stava da je duh poput neispisanog papira, bez utisaka i slobodan od svih ideja. Sve što kasnije primamo, dakle cjelokupni materijal mišljenja i spoznaje, postižemo iskustvom. To je osnova svega našeg znanja. Iz iskustva proizlazi i naše opažanje, koje je usmjereno ili na vanjske čulne objekte ili na unutrašnji sadržaj svijesti. Odatle razumu cjelokupni sadržaj mišljenja. To su dva izvora spoznaje iz kojih proizlaze sve ideje što ih imamo ili ćemo ih prirodnim putem imati. Dakle, objekti osjeta jedan su izvor spoznaje, a djelatnost našeg duha drugi.“ (str.266)

Locke je veoma cijenio istinu i stalno joj je težio, bez obzira odakle je bila ta istina. Zanimljiva mi je bila jedna Bošnjakova (1993) usporedba na Lockeovu konstataciju da uvijek treba dalje istraživati. Kaže da kad bismo prestali istraživati ne bismo bili ništa drugo nego čovjek koji neće upotrebljavati svoje noge, već misno sjedi dok ne umre, jer nema krila da bi letio. Slažem se s tom tvrdnjom i usporedbom jer smatram da čovjek treba učiti tokom cijelom svog života i uvijek mora težiti novim znanjima i iskustvima.

Nikad nije kasno da nešto novo spoznamo ili steknemo do tad nepoznata iskustva.

2. VRSTE ODGOJA PREMA JOHNU LOCKEU

John Locke podjednako važnim smatra moralni, intelektualni i tjelesni odgoj djeteta. Da bi odgoj bio potpun potrebno je dijete odgajati u sva tri polja, a u tome osnovnu ulogu imaju roditelji. Prema Lockeu, obrazovanje je ono što čovjeka određuje, odnosno ono što ga čini onim što jest.

2.1. Tjelesni odgoj

Locke smatra tjelesni odgoj izrazito bitnim jer za razvoj zdravog uma prvenstveno mora biti zdravo tijelo. Kao što kaže i Vukasović (1995), tjelesni odgoj je u funkciji očuvanja zdravlja, a zdravlje je jedna od temeljnih vrijednosti čovjekova života i njegov opći uvjet. S obzirom na to, cilj obrazovanja ne bi smio biti usmjeren samo na oblikovanje intelekta djeteta, nego i na formiranje zdravog tijela i zdravog duha djeteta. Vukasović (1995) također navodi da bi bez tjelesnog odgoja u odgojnom djelovanju nastupile praznine koje ne bi samo otežavale nego i onemogućavale proces formiranja čovjeka kao ljudskog bića.

Prema Lockeu, čvrstoća i zdravlje tijela prvenstveno uključuje njegovu sposobnost da izdrži teške uvjete. Locke smatra da je najgora opcija kada roditelj tetoši svoje dijete i nikada ga ne izlaže težim uvjetima. Tada dijete nije otporno, a u njegovoj budućnosti će se sigurno susretati s težim vremenskim prilikama i životnim uvjetima na koje nije navikao i njegovo tijelo to neće moći izdržavati. Stoga Locke smatra da je dobro dijete ponekad izlagati težim uvjetima jer će na taj način njegovo tijelo postati imuno na te uvjete i neće mu predstavljati opasnost. On predlaže da roditelji dijete ne oblače previše toplo jer ako su djeca izložena hladnoći, s vremenom će se na nju i naviknuti. Također preporuča čest boravak s djecom u prirodi čak i po jače hladnijim ili toplijim vremenskim uvjetima. (Juka, Musić, Buntić, 2007)

Nadalje, Locke daje i određene upute vezane za dječju odjeću i prehranu. Smatra da uska odjeća ometa rast dječjih kostiju i utječe na oblikovanje tijela te ju je stoga dobro izbjegavati. Što se tiče prehrane, preporuča da se djeci do njihove druge godine života daje vrlo malo ili čak nimalo mesa, kruh u što većim količinama, a voće minimalno koliko je potrebno. Ovakvu

prehranu Locke smatra idealnom za sva ljudska bića, ali naročito za djecu koja su u procesu razvoja (Juka, Musić, Buntić, 2007).

Još jedna bitna stavka u tjelesnom odgoju djece je aktivno bavljenje sportom. Izrazitu važnost Locke pridaje plivanju, čak toliko da smatra da je za svako dijete nužno da zna plivati, a od ostalih sportova preporuča jahanje, mačevanje i ples.

Vukasović (1995) navodi da tjelesni odgoj utječe na izgrađivanje pozitivnih svojstava osobnosti, a to se postiže obogaćivanjem emocionalnog života, razvijanjem moralnih i estetskih osobina, smisla za lijepo, uočavanjem, doživljavanjem i stvaranjem estetskih vrednota, njegovanjem prijateljstva, zajedništva, ljubavi prema domovini, navika kulturnog ponašanja itd. Kao glavne činitelje u ostvarivanju tjelesnog odgoja, a i odgoja općenito, on je naveo obitelj, predškolske ustanove, raznovrsne škole, domove i druge društvene organizacije koje razvijaju i njeguju tjelesnu kulturu.

Slažem se s Lockeovim razmišljanjima vezano za tjelesni odgoj djece jer također smatram da je veoma važno da djeca svakodnevno borave u prirodi i budu aktivni. Pogotovo u današnje vrijeme kad su sve popularnije informatičke igre i tehnologija, izrazito je bitno da djeci osiguramo dovoljno vremena i prostora za fizičke aktivnosti na otvorenom.

2.2. Moralni odgoj

Kao što sam navela na početku drugog poglavlja, da bi odgoj bio potpun bitne su i moralne navike djece. Prema Lockeovom tumačenju dobre moralne navike se prvenstveno postižu odgojem volje. Roditelj djeteta treba naučiti i naviknuti na svladavanje bijesa i strasti, a oni sami u tome ne smiju biti popustljivi. Važno je da dijete nauči djelovati u skladu s razumom i u raznim životnim situacijama zna prosuditi što je dobro, a što je zlo. Obitelj ima odlučujuću ulogu u moralnom odgoju djeteta jer ga ona treba naučiti kako se zaštititi od negativnih utjecaja okoline (Barić, Pavić, 2013).

Moralni odgoj Locke povezuje s obrazovanjem. Najvažniji cilj obrazovanja jest usaditi sposobnost samoodricanja. Locke napominje kako roditelji često odgajaju djecu upravo suprotno od toga. Djetetu ne treba pružiti sve što traži jer upravo tako se odgaja nemoralna osoba. Roditelji griješe iz razloga što svojoj djeci ne mogu odoljeti pa sve njihove želje najčešće nastoje ostvariti.

Prevelika popustljivost roditelja je jako loša jer se um oblikuje ponajviše u najranijoj dobi djeteta i prvo što bi ono trebalo naučiti jest da ne može imati sve što poželi i na taj način naučiti kontrolirati svoje želje. Ako se dijete u ranom dobu navikne da dobije sve što traži, kada odraste ono će i dalje očekivati da se svaka njegova želja ispuni.

Može se reći da će osoba biti moralna i čestita dokle god njeno djelovanje ne utječe negativno na druge ljude i svijet. Roditelji bi trebali učiti djecu da uvijek imaju vjere u sebe i svoje sposobnosti, no isto tako da se ne uzdižu iznad ostalih ili podcjenjuju druge. Također je važno da djeca nauče poštivati sebe i druge oko sebe, posebice starije osobe.

2.3. Intelektualni odgoj

Posljednja, no ne manje bitna vrsta je intelektualni odgoj. Vodeći se primjerom iz vlastitog života, Locke je tumačio da djeca trebaju učiti samo ono od čega će u životu imati koristi. Bio je izrazito protiv besmislenog učenja nezanimljivih i nepotrebnih činjenica. Smatrao je kako je najbolji način učenja onaj koji se odvija kroz igru kako bi se djeca osjećala ugodno. Ono što uče treba biti zanimljivo, ilustrirano i prilagođeno njihovoj dobi. Akademsko učenje započinje čitanjem, pisanjem i učenjem stranih jezika. Kada dijete nauči razgovarati trebalo bi početi učiti čitati. Učenje čitanja trebalo bi provoditi kroz igru, te čitanjem knjiga za djecu. Kada dijete nauči čitati i pisati trebalo bi početi sa učenjem drugog jezika. Locke smatra da se to ne bi trebalo provoditi metodama koje zagovaraju škole i umjesto pamćenja gramatičkih pravila jezika, dijete bi trebalo biti izloženo stalnom razgovoru na tom jeziku (Barić, Pavić, 2013).

Locke je smatrao kako je pisanje poezije bezvrijedno osim ako dijete za to ima talent, a ukoliko ga nema ne bi ga trebalo poticati u tome smjeru. Općenito je smatrao da djecu treba poticati da uče i istražuju ono što ih interesira, a ne ih prisiljavati da uče ono što je zadano u školskom programu. Slažem se s tom tvrdnjom zato jer je svako dijete drugačije i nemaju svi talent za iste stvari. Po mojem mišljenju, djecu bi od najranije dobi trebalo poticati da rade i uče ono što ih zanima, a ne ih prisiljavati da uče ono „što se mora.“

Vukasović (1995) navodi da o razvijenosti intelektualnih snaga i sposobnosti ovisi mogućnost ostvarivanja svih ostalih zadataka te zbog toga središnji zadatak intelektualnog odgoja treba biti upravo razvijanje tih sposobnosti. On je, isto kao i Locke, smatrao da s njihovim

razvojem treba započeti vrlo rano, već u predškolsko doba, i nastaviti tijekom čitavog životnog razdoblja. Kao najbolji način za razvoj intelektualnih sposobnosti, on navodi što češću primjenu, aktivaciju i stavljanje sposobnosti u funkciju. Drugim riječima. govornu sposobnost trebamo razvijati vježbanjem u govoru, misaone sposobnosti u procesu mišljenja, stvaralačke u procesu stvaralačkog rada, sposobnost učenja u procesu učenja itd.

3. LOCKEOVO RAZUMIJEVANJE ODGOJA

Kako je ranije navedeno, Locke kao filozof, pedagog i liječnik razmišlja o odgoju djece od najranije dobi do dobi kada djeca odrastu i postanu zrele osobe (Jakopec, 2014). U promišljanju odgoja on i dalje ostaje čvrsto utemeljen na teoriji da čovjek dobiva znanje iz iskustva. U nastavku ću navesti nekoliko osnovnih čimbenika pravilnog odgoja prema Johnu Lockeu.

3.1. Odgovornost roditelja

Locke smatra da svu odgovornost za odgoj djece snose roditelji i da su oni krivi za sav loš odgoj koji su pružili svojoj djeci. Važno je da roditelji ne udovoljavaju svakoj dječjoj želji, odnosno da ih u najranijoj dobi nauče kako da kontroliraju svoje želje. Locke tvrdi kako treba biti strog i nepopustljiv prema djeci budući da oni nemaju sposobnost zdravog prosuđivanja kao što to imaju zrele i odrasle osobe. Razmaziti dijete ne znači često ga milovati i pokazivati mu ljubav i nježnost, nego mu pretjerano pomagati i posluživati ga te umjesto njega obavljati one zadatke koje samo može izvršiti. Važno je da roditelji suzbiju dječju pohlepu već u najranijim godinama života kako takvih problema ne bi imali poslije. Kada djeca dođu u zreliju dob Locke roditeljima preporučuje da budu ljubazni i imaju povjerenja u svoju djecu (Jakopec, 2014).

Strogoća kao odgojna mjera prema Lockeu može poslužiti jedino ako se njome postižu rezultati, a u protivnom je beskorisna. Roditelji ne smiju djecu u razvoju podvrgavati udarcima, psovka i sličnim kaznama, nego postupati sa strahopoštovanjem. Pohvala djeci daje do znanja koliko su vrijedna i kako su učinila nešto dobro dok bi roditelji prilikom loših djela, na djecu trebala utjecati prijezirnim držanjem dok sama ne shvate da su nešto loše učinila. Odgoj se treba temeljiti na tome da se pogreške uklanjaju lijepim riječima, a ne kaznom. U tome će slučaju dijete rado tražiti pomoć svojih roditelja čime se postiže trajno povjerenje između roditelja i djeteta (Bošnjak, 1993).

Prema mojem mišljenju roditelji su odgovorni za svako ponašanje svojeg djeteta. Oni su dužni odgajati djecu i brinuti se o njima. Djeca najbolje i najviše uče primjerom, pa je stoga roditeljska dužnost pružiti djeci pravi primjer kako se treba ponašati u određenim situacijama. Ne

možemo djetetu pokazati jedno, a očekivati od njega drugo. Također, smatram da nije u redu od roditelja da kažnjavaju dijete za neko ponašanje ako dijete nisu naučili suprotno (odnosno poželjno). Veoma je važno da su roditelji strpljivi i dosljedni kako bi dijete znalo što se od njega očekuje i kako bi u što ranijoj dobi naučilo poželjne oblike ponašanja.

3.2. Uloga pravila i kažnjavanja

Jedna od osnovnih grešaka roditelja u odgoju djece jest neprestano nametanje i opterećivanje djece konstantnim pravilima i propisima ponašanja koje djeca često ne razumiju i brzo ih zaboravljaju. Učinkovitija metoda odgoja svakako je učenje na temelju primjera odnosno roditelji bi trebali primjerima poučiti djecu više nego samim pravilima. Dužnost je roditelja da na najbolji mogući način pruže dobar odgoj djetetu jer djeca najviše rade slijedeći neki primjer (Vujčić, 2013).

Pravi način da se dijete nauči stvaranju i učenju jest da ga se potiče na rad i marljivost u svakodnevnim obvezama. No pri tome, niti jedna vrsta posla ne bi se trebala nametati kao zadaća, jer će tako brzo dosaditi djetetu. Kod obavljanja zadaća i obveza bitno je stvoriti dobro raspoloženje kod djece jer ukoliko se dijete nastoji privući na neki posao prisilom, to će ga brzo oneraspoložiti te će steći veliko nezadovoljstvo vezano uz tu obvezu ili posao.

Locke samo ponekad opravdava upotrebu šibe u odgoju, odnosno samo onda kada je dijete izrazito tvrdoglavo ili revoltirano. Međutim tu se ne smije raditi o tjelesnom nanošenju boli, nego o postizanju srama od mogućeg kažnjavanja, pa se ova metoda koristi u slučaju kada je dijete namjerno zlovoljno i neposlušno. Ukoliko dijete osjeti u sebi sram ili nezadovoljstvo zbog nekoga počinjenog djela, tada je za roditelje to najbolji način da vrate dijete na pravi put. Stoga su sram zbog učinjenog djela i svijest da je kazna zaslužena pravi put prema razvoju vrline. (Jakopec, 2014)

U ovom poglavlju se ne slažem u potpunosti s Lockeovim razmišljanjem. Smatram da djecu treba ohrabrivati i poticati kad pokažu lijepo i poželjno ponašanje, no nikako se ne slažem s pojmom „šibe“ u odgoju. Prema mojem mišljenju, nijedno dijete nikad nije namjerno zlovoljno i neposlušno i ne postoje „zločesta djeca“ pa ih prema tome ni ne treba kažnjavati „šibom“. Dijete uči i pokazuje ono što vidi, a budući da djeca u mlađoj dobi nemaju sposobnost prosuđivanja što

je dobro, a što loše, nisu zaslužila ni biti kažnjena. Jedini krivci za nepoželjno ponašanje djece su roditelji jer nisu naučili, odnosno pokazali djetetu ispravno. Često djeca oponašaju vršnjake i okolinu, no ponovo je roditeljska dužnost da reagiraju ako je dijete naučilo neko nepoželjno ponašanje i da objasne i pokažu djetetu zašto je to loše. Nikako se ne slažem s povisivanjem tona na djecu i stvaranjem straha jer po mojem mišljenju to može rezultirati samo udaljavanjem djece od roditelja u starijoj dobi. Djeca pamte sve iz svojeg djetinjstva i roditelji se moraju potruditi da stvore zdrav i prislan odnos sa svojim djetetom kako se to ne bi promijenilo ni u adolescentskoj dobi. Da zaključim ovo poglavlje, smatram da djeca moraju dobiti osjećaj sigurnosti od roditelja i stvoriti povjerenje u njih, a to se nikako ne može postići šibom i strahom.

3.3. Komunikacija između djeteta i roditelja

Kao što sam već navela, Locke smatra da je strogost roditelja, a naročito oca, presudna metoda za odgoj djece. Tako će roditelji učvrstiti svoj autoritet i u djetetu potaknuti duboko poštovanje prema samome sebi, što je neophodno u kvalitetnom odgoju. Kasnije, kad djeca odrastu i postanu dovoljno zreli, Locke preporuča roditeljima kvalitetnu i otvorenu komunikaciju s djecom. Ako komunikacija s roditeljima u odrasloj dobi djece ne funkcionira najbolje i pouzdano, tada postoji velika mogućnost da njihova tada odrasla djeca ostanu nezrela. Izrazito je važno imati prijateljski i zreli odnos s djecom čim pokažu prve znakove zrelosti, a pritom se misli da roditelji s djecom otvoreno razgovaraju o svim problemima s kojima se suočavaju (Jakopec, 2014).

Jakopec (2014) također navodi još jednu važnu činjenicu, a to je da roditelji moraju biti svjesni razlike u godinama svoje djece i samih sebe, obzirom da je ta razlika presudna za dobar međusobni odnos. Neophodno je da roditelji upoznaju karakter svojeg djeteta i upozoravaju ih na ono što im nije urođeno. Svakako bi uvijek trebali dobronamjerno utjecati na svoju djecu i poticati ih na ono što je za njih dobro i upozoravati na sve loše.

Među pozitivne metode odgoja svakako spada otvorena komunikacija s djecom, strogoća i nepopustljivost, učenje kao igra i zabava, poticanje rada i marljivosti kroz svakodnevne obveze, itd. Ono što u odgoju treba izbjegavati jest popustivost pred dječjim željama, odgoj temeljen na pravilima, nedostatak autoriteta, učenje prikazano kao obveza, itd.

U potpunosti se slažem da već od ranog djetinjstva roditelji trebaju imati jasnu i otvorenu komunikaciju s djecom i da takvu komunikaciju trebaju održavati i u kasnijoj dobi. Dobra komunikacija ključ je za mnogo stvari u životu, a za odgoj svakako ima posebnu važnost. S djecom treba puno pričati i učiti ih dobrom i lijepom ponašanju, a isto tako i životnim vrijednostima. Slažem se, također, da nije dobro biti popustljiv na svaku dječju želju jer su dječje želje beskrajne i često nisu realne i u tome treba biti ustrajan. Roditelji bi trebali pokušati naći neku sredinu između strogosti i prijateljskog odnosa te tako ostvariti dobru komunikaciju sa svojom djecom.

3.4. Težnja prema osamostaljenju

Djeca već u ranijoj dobi pokazuju želju za osamostaljenjem, a naročito u dobi puberteta i kasnijoj, zrelijoj dobi. Kako je spomenuto ranije, djeca svojom upornošću žele da im se ispune sve želje, naročito kada se radi o materijalnim stvarima poput igračaka. Roditelji nikako ne bi trebali udovoljavati djeci i ispunjavati njihove želje. Locke ovdje razlikuje dječje potrebe od nužnih prirodnih potreba, pa do onih nepotrebnih dječjih hirova. Stoga valja djecu već od rane dobi poučavati, da se savjetuju sa svojim razumom i da se njime služe više nego da se predaju svojim sklonostima. Roditelji trebaju odvratiti djecu od zlih navika i poučiti ih društveno korisnim vrlinama, a to su pravednost i darežljivost. Stoga su dobre navike temelj za dobar odgoj (Jakopec, 2014).

Locke ističe kako je hrabrost vrlo važna kod odgajanja djeteta. Strah je čovjeku podaren kao neka vrsta opomene u kojoj se svojom vlastitom pronicljivošću osoba može očuvati od zla. Gotovo uvijek čovjek izbjegava opasne situacije i čuva svoj život kao najvrijednije od svega na svijetu. S druge strane, potpuna je suprotnost strahu hrabrost, koju Locke označava kao čuvaricu i potporu drugim krepostima. U odgoju vlastite djece nezaobilazno je da ih roditelji poduče lijepom ponašanju prema drugim ljudima te prema onima koji su slabijeg imovinskog stanja od njih ili koji su ubogi. Iz tog razloga Locke smatra da roditelji trebaju dijete podučiti uljudnosti u govoru i u ponašanju (Jakopec, 2014).

Djeca su po prirodi veoma znatiželjna i slijede primjer odraslih. Ponekad to znači da pokušaju raditi ono što ne bi smjeli ili što može biti opasno za njih. Slažem se da dječju znatiželju

treba poticati i ohrabrivati, no također smatram da uz veoma malu djecu treba osigurati prostor gdje borave od nekih potencijalno opasnih predmeta.

Nadalje, mišljenja sam da djeci treba primjerom pokazati ono što ih želimo naučiti te ih ohrabrivati da ono što mogu, pokušaju sami. Mislim da nije dobro kad roditelji sve rade umjesto djece i ne dozvoljavaju im da pokušaju nešto sami. Na taj način se usporava i onemogućava pravilan razvoj djece te djeca ostaju ovisna o roditeljima i u odrasloj dobi.

4. UTJECAJ LOCKEA NA SUVREMENE METODE ODGOJA

Locke je svojim stavovima uvelike utjecao na suvremena razmišljanja o odgoju djeteta i metode koje se danas koriste. Iako su se mnoge stvari do danas promijenile, njegova razmišljanja temelj su mnogih teorija o odgoju.

Nove znanstvene spoznaje o djetetu, te individualizam i demokratizacija odnosa u društvu, doveli su do promjena u shvaćanju djeteta, u odgojnim ciljevima i postupcima. Dijete se danas prihvaća kao subjekt s pravima, a država je ona koja treba jamčiti uživanje tih prava. Takva pozicija djeteta utjecala je na roditeljsku ulogu na način da obiteljski odgoj čini pomak od privatne u javnu sferu te postaje predmetom javne politike. Roditelj je pred zakonom odgovoran za svoje postupke prema djetetu i svako ugrožavanje prava djeteta nosi određene sankcije (Pašalić Kreso, 2004).

Iako Locke još u svoje doba nije preporučao tjelesno kažnjavanje, navodio je kako šiba treba služiti u svrhu poštovanja i straha. Danas to više nije tako. Nova pozicija djeteta kao subjekta s pravima dovela je do zahtjeva za drukčijim odgojnim postupcima. Ako dijete ima pravo na iznošenje mišljenja, pravo da ga se sasluša i, kad je moguće, uzme u obzir, onda odgoj temeljen na tjelesnom kažnjavanju više ne smije postojati. Mnoge su udruge zasnovane u korist djece i obrane od fizičkog napada i njihovo postojanje je apsolutno razumno, no ipak ostaje razlika između odgoja temeljenog na strahopoštovanju i onog odgoja u kojem dijete ne osjeća niti malu razinu straha.

Svijet je danas ubrzan, sve je veći postotak obitelji u kojima su oba roditelja zaposlena i nemaju dovoljno vremena za odgoj djeteta. Dijete ponekad provodi puno više vremena u dječjem vrtiću ili školi, nego sa roditeljima. Očito je da je današnji odgoj postao vrlo zahtjevan i, osim što traži od roditelja odricanje, vrijeme, strpljenje i razumijevanje, traži i određena znanja i vještine. Teško je udovoljiti zahtjevima suvremenog odgoja ako se roditeljska znanja i vještine temelje na nasljeđu vlastitih roditelja.

Iako nisam pristalica stvaranja straha kod djece, slažem se da je danas roditeljima veoma teško odgajati dijete uz sva ograničenja i prava djece. Naravno da dijete treba biti zaštićeno, no ponekad se previše prelazi u drugu krajnost i za roditelje se stvara nemogućnost strogog i

nepopustljivog odgoja. Također smatram da roditelji premalo vremena provode s djecom i da su djeca nažalost većinu vremena prepuštena sebi i okolini u kojoj borave.

Budući da je danas sve puno drugačije od vremena u kojem je živio John Locke, naravno da se uvelike smanjuje mogućnost za provođenjem istih metoda odgoja. Osnovna teorija koja preostaje od Lockea jest nepopustljiv i razumno strog odgoj koji će dijete naučiti vrlinama, lijepom i ljubaznom ponašanju, poštivanju roditelja, starijih, a naročito nemoćnih; marljivosti u svakodnevnim obvezama, disciplini i odgovornosti, samokontroli želja i strasti, itd. Unatoč ovom ubrzanom vremenu prepunom tehnologije, novih načina razmišljanja i drugačijih metoda odgoja, ipak mislim da su i dalje prisutne temeljne vrijednosti koje su postojale u vrijeme Johna Lockea. Koliko god vremena da je prošlo od Lockeovih razmišljanja do danas, osnovni cilj odgoja djeteta nije se primijenio niti će se promijeniti. Cilj odgoja je dijete odgojiti u razumnu, intelektualnu i moralnu osobu koja poštuje sebe i sve druge ljude oko sebe.

ZAKLJUČAK

John Locke, engleski filozof i pedagog, smatran je jednim od utemeljitelja empirizma. Svojim idejama i razmišljanjima uvelike je pridonio boljem i razumnijem načinu odgoja djece.

Iako se John Locke bavio više politikom nego odgojem, njegova djela vezana za ljudski razum i odgoj djece su ostavila značajan trag u povijesti koji je poznat i danas. Među tim djelima svakako se ističe „Ogled o ljudskom razumu“ gdje Locke pobija teoriju o urođenim idejama te iznosi stav da se znanje stječe isključivo iskustvom. Smatrao je da je ljudski um „tabula rasa“, odnosno prazan papir koji ispisujemo stjecanjem iskustva. U drugom djelu „Misli o odgoju“ iznosi svoja stajališta i metode odgoja. On dijeli odgoj na moralni, tjelesni i intelektualni, ističući jednaku važnost svih triju. Ističe kako je tjelesni odgoj važan jer zdrav duh može biti samo u zdravom tijelu. Moralni odgoj stječe se prvenstveno odgojem volje i usađivanjem moralnih vrijednosti djeci, a intelektualni odgoj Locke smatra važnim kako bi se dijete pripremilo za budući život i posao.

Među osnovne čimbenike dobrog odgoja Locke ubraja prvenstveno značaj strogosti roditelja i nepopustljivosti pred dječjim željama i zahtjevima. Smatra da će samo tako dijete naučiti kontrolirati svoje strasti i razmišljati razumno. Komunikacija djece i roditelja s Lockeovog je stajališta također vrlo bitna jer dijete treba imati mogućnost razgovarati s roditeljima o svemu što ga muči, no isto tako je tvrdio da se dobrim primjerom postiže više nego samim riječima. Važno je da roditelj održe otvorenu i iskrenu komunikaciju s djetetom i onda kada ono prijeđe u zreliju dob. Još jedan važan čimbenik je da djecu treba poticati da budu samostalni i ohrabrivati ih u svakom takvom pokušaju. Također je smatrao da djecu treba u ranoj dobi privikavati na rad i pomaganje, no to nikako ne treba činiti prisilom, nego igrom i unošenjem promjena kako bi djeca zavoljela rad. Pritom je upozoravao da djeca ne smiju ništa raditi s osjećajem straha, već da to trebaju shvaćati kao zadovoljstvo. Svaki roditelj mora uvažavati svoje dijete, pristupati mu s poštovanjem i graditi s njime odnos pun povjerenja, tolerancije i razuma.

Svojim je uputama i stajalištem o odgoju Locke ostavio veliki trag za suvremene metode odgoja. Svijet je danas ubrzan, roditelji imaju sve manje vremena za odgoj djece, no osnovna pravila koja je Locke predstavio još u svoje doba, vrijede i danas i njegova će stajališta biti temelj dobrog odgoja i u budućnosti.

LITERATURA

Barić, D., Pavić, A. (2013) *John Locke „Misli o odgoju“*. Sveučilište u Zadru.

Bošnjak, B. (1993) *Povijest filozofije – razvoj mišljenja u ideji cjeline II*. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske.

Božičević V. (1996) *Filozofija britanskog empirizma*. Zagreb: Školska knjiga.

Gudjons H. (1993) *Pedagogija: temeljna znanja*. Zagreb: Educa.

Hrvatska enciklopedija na adresi <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17853> (datum pristupa: 16.10.2017.)

Jakopec, P. (2013) Filozofija politike Johna Lockeja u „Druvoj raspravi o vladi“. *Nova prisutnost*, 11 (3), 419-432.

Jakopec, P. (2014) Promišljanje odgoja u Johna Lockeja. *Obnovljeni život*, 69 (4), 509-521.

Juka, S., Musić, I. Buntić, M. (2007) *Prema filozofiji odgoja*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru.

Locke, J. (1979) *An Essay concerning Human Understanding*. Oxford University Press.

Pašalić Kreso, A. (2004) *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: JEŽ.

Petrović G. (1979) *Engleska empiristička filozofija-odabrani tekstovi filozofa*. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske.

Russel, B. (2010) *Povijest zapadne filozofije*. Zagreb: Ibis grafika.

Vujčić, V. (2013) *Opća pedagogija*. Zagreb: Hrvatski pedagoški-književni zbor.

Vukasović A. (1995) *Pedagogija*. Zagreb: ALFA, Hrvatski katolički zbor „MI“.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Tea Drempetić izjavljujem da sam završni rad pod nazivom „Filozofija odgoja Johna Lockea“ izradila samostalno uz mentorstvo dr.sc. Tomislava Krznara.

Tea Drempetić

Zagreb, 6.studeni 2017.